

Investigating solutions to deal with the destructive effects of virtual social networks and new media in the family sphere

Mahboubeh Soleimanpouromran ¹

1. Assistant Professor, Department of Educational sciences, Bojnourd Branch , Islamic Azad University, Bojnourd, Iran. Email: m.pouromran@gmail.com

Volume info

Vol. 21
Series: 74
Spring 2026

Article Type

Research Paper

Article History

Received:
02 September 2022

Revised:
30 August 2024

Accepted:
21 April 2026

Published:
01 May 2026

ISSN – E-ISSN

ISSN: 2645-4955
E-ISSN: 2645-5269

Abstract

Goal: A completely present goal, such as an encounter with a metaphorical high-social network saboteur in his backyard.

Research: Research in the form of a pure theory and research in Carberdi and descriptive research in the type of knowledge, that is, in the research of qualitative and quantitative interpretations This is the case, after distributing questions First among 14 people who had experience with the goal of the election, and after extracting the final questions, in order to maintain a final profile, a coincidence occurred between 322 people from the Khanawada district of Astan Khorasan, north of the Gardid district. For this reason, this hypothesis is based on the rules of the Sakhtari equations and the Smart PLS system.

An impressive novel, with its type of images and content, and a fresh novel that needs to be completely confirmed. Consideration of its name using Cronbach's tax method 96/0 in advance. A qualitative analysis of the content of Anjam Shadd. For the purpose of dividing and analyzing this quantitative method, both descriptive and deductive methods, using the mathematical equations technique, make use of the spss24 and SMART PLS V3 algorithms.

What's wrong with that? What's going on? What's going on? The owner of a figurative social network in the possession of his family is not happy..they are crazy In terms of priorities, 1- Farhang Sazi (5.04) 2- Legal Sector (4.93) 3- Economic (3.73) 4- My District (3.19) 5- Religious and Sectarian (2.65) 6- Amuzh (1.47) It has an important order of priority This is it This is an interview with a metaphorical high-social network saboteur in his home.

A different result: Here is what you read about an interview with a figurative social network vandal in the possession of someone who betrayed his opinions. Realize that this is a topic where you can find a figurative social network saboteur on the control panel.

Keywords: High social network, traces of the high social network saboteur, Rasana hay Nowin, Khanawadeh.

Cite this Paper: Soleimanpouromran M. (2026). Investigate the solutions to deal with the destructive effects of social networks and new media in the family sphere in North Khorasan province. Journal of The Women and Families Cultural-Educational. 21(74), 11-42

Publisher:
Imam Hossein University.

©
The Author(s).

بررسی راهکارهای مقابله با آثار مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی و رسانه‌های

نوین در حوزه خانواده*

محبوبه سلیمان پورعمران^۱

۱. استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران

Email: m.pououmran@gmail.com

* این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی مورد حمایت مالی اداره کل فرهنگ و ارشاد استان خراسان شمالی می‌باشد

چکیده

هدف: هدف کلی پژوهش حاضر بررسی راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده بوده است.

روش: روش تحقیق از نظر ماهیت و روش تحقیق کاربردی و توصیفی از نوع آمیخته ای از روش کیفی و کمی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل اعضای هیات علمی و و کارشناسان و متخصصان حوزه فضای مجازی که در این پژوهش، بعد از توزیع سوالات اولیه بین ۱۴ خبره به شیوه هدفمند انتخاب و بعد از استخراج سوالات نهایی، در ادامه پرسشنامه نهایی به صورت تصادفی بین ۳۲۲ نفر از خانواده‌های استان خراسان شمال توزیع گردید. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش معادلات ساختاری و نرم افزار اسمارت پی ال اس استفاده شد.

روایی ابزار از نوع صوری و محتوایی و روایی سازه بود که مورد تایید کلیدی قرار گرفت. اعتبار پرسشنامه‌ها از طریق ضریب کرونباخ ۰/۹۶ برآورد شد. بخش کیفی با روش تحلیل مضمون انجام شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های کمی از آمار توصیفی و آمار استنباطی از تکنیک مدلیابی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزارهای SPSS نسخه ۲۴ و SMART PLS V ۳ استفاده شد.

یافته‌ها: نشان می‌دهد که آموزش، فرهنگ سازی، سازوکار قانونی، مدیریتی، اقتصادی و دینی و مذهبی پیش بینی کننده متغیر راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده می باشد. همچنین از نظر اولویت بندی ۱- فرهنگ‌سازی (۵,۰۴) ۲- سازو کار قانونی (۴,۹۳) ۳- اقتصادی (۳,۷۳) ۴- مدیریتی (۳,۱۹) ۵- دینی و مذهبی (۲,۶۵) ۶- آموزش (۱,۴۷) به ترتیب مهم ترین اولویت‌های راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده می‌باشند. نتیجه‌گیری: یافته‌های این مطالعه راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده ارائه می‌دهد. درک این موضوع به خانواده‌ها کمک می کند تا پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی را کنترل کنند..

کلیدواژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی، آثار مخرب شبکه‌های اجتماعی، رسانه‌های نوین، خانواده.

سال و شماره

سال ۲۱، پیاپی: ۷۴
بهار ۱۴۰۵

نوع مقاله

مقاله پژوهشی

سابقه مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۱۱
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۶/۰۹
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۰۱
تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۲/۱۱

شاپا چاپی و الکترونیکی

شاپا چاپی: ۴۹۵۵-۲۶۴۵
الکترونیکی: ۲۶۴۶۹-۲۶۴۵

استناد: سلیمانی پورعمران، محبوبه. (۱۴۰۵). بررسی راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده؛ فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده؛ ۲۱(۷۴): ۴۲-۱۱.

نویسندگان

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین(ع)

OPEN ACCESS

مقدمه

از ویژگی‌های بی‌بدیل عصر جدید به عنوان عصر پرشتاب ارتباطات، ورود بسیار ساده و سریع، حداقل محدودیت برای دسترسی، برقراری ارتباط با سراسر دنیا به اشکال مختلف و عدم وجود محدودیت زمانی و مکانی و... می‌باشد (کشتی ارای و اکبری، ۱۳۹۰). اینترنت می‌تواند زمینه‌های گفت‌وگوی اجتماعی در جامعه را نشان دهد (درشتی و همکاران، ۱۳۹۹) هم چنین فضای مجازی می‌تواند باعث شکل‌گیری ناهنجاری‌های مجازی باشد (عاملی و حسنی، ۱۳۹۱). فضای مجازی نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی هستند که با اینکه عمر زیادی ندارند، اما توانسته است به خوبی در زندگی اجتماعی نقش مهمی داشته باشد (عاملی و همکاران، ۱۳۹۴). در دوران معاصر رسانه‌های نوین^۱ شامل شبکه‌های اجتماعی مثل فیسبوک، توئیتر و تلگرام، واتساپ و لینکدین می‌باشد (پیروی، ۱۳۸۹). کاربران شبکه‌های اجتماعی به طور شگفت‌آوری در حال افزایش هستند.

آخرین آمار در مورد شبکه‌های اجتماعی در سال ۲۰۲۳ نشان می‌دهد که در این سال، ۳٫۷۸ میلیارد کاربر رسانه‌های اجتماعی در سراسر جهان وجود دارد. و این تعداد در چند سال آینده به رشد خود ادامه خواهد داد. در حال حاضر، این عدد، حدوداً معادل ۴۸ درصد از جمعیت فعلی جهان است (متادیتا، ۲۰۲۴). فیس‌بوک، برترین شبکه اجتماعی دنیاست که بیش از دو میلیارد کاربر از سراسر جهان در آن عضو بوده و در میان آن‌ها کاربران ایرانی نیز وجود دارند (نجاریان، ۱۳۹۲). نتایج نظرسنجی ایسپا (۱۴۰۰) نشان می‌دهد، ۷۱٫۴ درصد از افراد بالای ۱۸ سال از پیام‌رسان واتساپ استفاده می‌کنند. اینستاگرام با ۵۳٫۱ درصد در رتبه دوم و تلگرام با ۴۰٫۴ درصد در رتبه سوم قرار دارد. این موضوع نشان می‌دهد سه پیام‌رسان و شبکه اجتماعی بین‌المللی در صدر استفاده کاربران ایرانی قرار دارند؛ ۸٫۶ درصد از افراد بالای ۱۸ سال از روبیکا و ۵٫۱ درصد از سروش استفاده می‌شود هم‌چنین پیام‌رسان‌های بله و ایتا و آی‌گپ در رتبه بعدی پیام‌رسان‌های بومی قرار دارند (ایسپا، ۱۴۰۰). نتایج تحقیقات انجام‌شده در ایالات متحده نشانگر آن است که استفاده از اینترنت در میان جوانان، بیش از هر گروه سنی دیگری است. کودکان نیز به‌عنوان گروه سنی متفاوت در شمار روبه‌فزونی کاربران اینترنت قرار می‌گیرند و در سال ۲۰۱۵، بیش از ۷۷ میلیون کودک وارد فضای مجازی شده‌اند (دادگران و آزاداندیش، ۱۳۹۲). گرایش نسل جوان به

۱. New media

استفاده از ابزارهای ارتباطی مدرن، در واقع نشان‌دهنده موج عظیمی از تقاضا و خواست برای حضور در جامعه اطلاعاتی است (سعیدی، ۱۳۹۳) از زمانی که اینترنت وارد فضای زندگی انسان شده، علی‌رغم تمام محاسن و مزایای آن، دغدغه‌ها و نگرانی‌هایی را بر خانواده‌ها تحمیل نموده و بسیاری از کارکردهای خانواده‌ها را دچار اختلال نموده است (قاسمی و سلیمان پور عمران، ۱۳۹۴). به طوری که روزانه نزدیک به چهارصد میلیون نفر در سراسر دنیا از داده‌های فضای اینترنت استفاده می‌کنند و یکی از کاربردهای اصلی اینترنت، برقراری ارتباط اجتماعی با دیگران است (رحیمی، ۱۳۹۰). شبکه‌های اجتماعی می‌توانند روابط خانوادگی و رفتارهای اجتماعی خانواده‌ها را تحت تأثیر قرار دهند (شکر بیگی، ۱۳۹۱). زندگی امروز جامعه ایرانی بیش از آنکه نشان‌دهنده هویت آن باشد، متأثر از فضا‌سازی‌های رسانه‌های غربی است که الگوی زندگی دنیای غرب را تبلیغ می‌کنند و این الگو، با توجه به سنخیت نداشتن ساختار فرهنگ اسلامی، چالش‌هایی را به همراه دارد (وزارتی، ۱۳۹۱). فعالیت بیش از اندازه و فرهنگ‌سازی نشده در شبکه‌های اجتماعی، سبب تأثیرات منفی در روابط خانوادگی می‌شود. از آنجا که افراد در خانواده پرورش می‌یابند، این تأثیرات منفی نظم و امنیت جامعه را نیز به خطر می‌اندازد (نادری، ۱۳۹۹). یاسمی نژاد و همکاران (۱۳۹۰) اذعان می‌دارند که فضای مجازی، می‌تواند امنیت اجتماعی را مورد تهدید قرار دهد. با توجه به اینکه فضای مجازی، چالش‌های اجتماعی و فرهنگی، ارزش‌ها و سنت‌ها و فرهنگ را به صورت عمیقی دستخوش تغییر و تحول می‌کند (بذرافشان و رفیعی، ۱۳۹۲). از اصلی‌ترین این آسیب‌ها، در محیط خانواده تغییر سبک زندگی و شکستن مرز باورها و ارزش‌ها به خصوص در میان بانوان و دختران جوان است؛ قشری که قرار است مولد و پرورش‌دهنده‌ی نسل‌های بعدی باشند و با تغییر در هویتشان، می‌توان هویت نسل ایرانی را استحاله نمود (رستمی و همکاران، ۱۴۰۰). از جمله پیامدهای سوء آن، پیدایش جرائم نوظهور رایانه‌ای و اینترنتی مانند بی‌عفتی عمومی است. یکی از ارزش‌های مترقی در جوامع اسلامی، حفظ عفت عمومی و اخلاق حسنه در خانواده در قالب‌های مختلف اطلاعاتی است (شیوا و احمدی، ۱۳۹۵). جاذبه‌های این فضا منجر به این شده کاربران زمان قابل توجهی را در این فضا گذرانده و تعاملات در این فضا را جایگزین تعاملات نزدیک با اعضای خانواده و همسالان خود کنند (دیلیم و همکاران، ۱۳۹۹). فضای مجازی نوعی از بحران هویت را در میان طیف گسترده‌ای از نوجوانان به وجود آورده و این

بحران هویت در زمینه‌های فردی، ضعف باورهای اعتقادی افراد را سبب می‌شود (رفیعی راد، ۱۳۹۹). نتیجه پژوهش‌های انجام شده در ایران، نشان می‌دهد که بیشترین استفاده‌کنندگان از اینترنت جوانان هستند و ۳۵ درصد از آن‌ها به دلیل حضور در اتاق گفت‌وگو، ۲۸ درصد برای بازی‌های اینترنتی، ۳۰ درصد به منظور چک کردن پست الکترونیکی و ۲۵ درصد به دلیل جستجو در شبکه‌های جهانی هستند (رحیمی، ۱۳۹۰). پدیده‌هایی همچون بازیگری و تغییر هویت، گسترش و تولید ناهنجاری اخلاقی، انزوای واقعی، رفتار اجتماعی شبکه‌ای، تغییر سبک زندگی، اعتیاد مجازی، تأثیر بر بنیان خانواده، ترویج بی‌دینی، نقض حریم خصوصی از پیامدهای فضای مجازی محسوب می‌شود (جعفریان و همکاران، ۱۳۹۵).

گسترش فضای مجازی در حوزه روابط فرزندان و والدین نیز تغییراتی به وجود آورده که از جمله آن به کاهش نقش خانواده به عنوان مرجع، کاهش ارتباط والدین با فرزند، شکاف نسلی به دلیل رشد تکنولوژی، از بین رفتن حریم بین فرزندان و والدین را می‌توان نام برد (دیلیم و همکاران، ۱۳۹۹). در بحث ازدواج نیز مسائلی از قبیل ناپایداری ازدواج‌ها، تغییر الگوی همسرگزینی، نداشتن مهارت‌هایی برای ازدواج، ناتوانی والدین برای آموزش به فرزندان، افزایش روابط بین دختر و پسر، بالا رفتن سن ازدواج و افزایش تنوع‌طلبی پسران و همچنین افزایش طلاق و... را می‌توان اشاره نمود (رستمی و همکاران، ۱۴۰۰). طبق تحقیقات وزارت بهداشت، فاصله گرفتن بین نوجوان و والدین می‌تواند زمینه‌ساز رفتارهای پرخطر باشد، آمارها نشان می‌دهد ۵۹ درصد دختران جامعه و ۴۰ درصد پسران با خانواده احساس راحتی نمی‌کنند (دیلیم و همکاران، ۱۳۹۹) استفاده بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی در محیط خانواده با کاهش سطح ارتباطات عاطفی، میزان گفتگو در خانواده را حتی از ۱۵ دقیقه در روز هم کمتر کرده است (رحیمی، ۱۳۹۰). ارتباط گرفتن هر یک از زوجین با افراد غریبه و حتی افرادی از جنس مخالف در دوستان و آشنایان منجر به کاهش سطح اعتماد در بین آن‌ها می‌شود و با کاهش سطح اعتماد، اختلافات خانوادگی می‌شود. یافته‌های پژوهش خان‌محمدی و شاملی (۱۴۰۰) نشان دادند ورود، فراگیری و در دسترس بودن شبکه‌های اجتماعی موجب بروز آسیب‌های متعددی به نوجوانان و جوانان و سبب بروز مشکلاتی در عرصه خانواده شده است. این آسیب‌ها مستقیم بر نوجوانان و جوانان تأثیر می‌گذارند که از آن جمله می‌توان به کلاه‌برداری، هک، ارتباط با افراد ناسالم و ارتباط با جنس مخالف اشاره کرد. محمدیاری و همکاران (۱۴۰۰) نشان دادند میزان شکست

عاطفی در بین دانشجویان که از شبکه‌های مجازی و برنامه‌های شبکه‌های ماهواره استفاده کردند، برابر با ۶۷/۹۲ درصد است و میزان شکست عاطفی در بین دانشجویانی که از شبکه‌های مجازی استفاده نکردند کمتر است. شریفی و همکاران (۱۴۰۰) نشان دادند که، همبستگی معنی‌داری بین میزان استفاده از شبکه‌های مجازی اجتماعی با نگرش به روابط فرا زناشویی وجود دارد. رضوانی و پریش (۱۴۰۰) دریافتند به طور کلی رواج فعالیت افراد در فضای مجازی، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی معمولاً آسیب‌هایی را به همراه دارد که می‌تواند از مشکلات رفتاری، روانی و ... به عنوان شاخه‌های اصلی آسیب‌ها باشد. درشتی و همکاران (۱۳۹۹) نشان دادند شبکه‌های اجتماعی پابندی افراد و نهادهای جامعه به ارزش‌ها و هنجارهای پذیرفته شده در فرهنگ و در نتیجه امنیت اجتماعی را متزلزل می‌سازد؛ همچنین شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی و الگوی بومی خانواده تأثیر منفی دارد و راه‌اندازی شبکه‌های اجتماعی سالم و مفید برای مقابله با شبکه‌های اجتماعی مخرب، چالش‌های ایجاد شده را کاهش می‌دهد. نادری (۱۳۹۹) نشان داد که عضویت در شبکه‌های اجتماعی از طریق عوامل نقص در الگوی نقش اعضای خانواده، از بین رفتن اعتماد متقابل بین اعضا، افزایش استرس زوجین، پنهان‌کاری، طلاق عاطفی و نارضایتی خانوادگی و الگوی نامناسب برای فرزندان بر روابط خانوادگی تأثیر می‌گذارد. یافته‌های احمد پور و مهدی‌لو (۱۳۹۹) نشان می‌دهد که برخی از آسیب‌های فضای مجازی عبارت‌اند از: بحران هویت، افت تحصیلی، ترویج بی‌دینی، تضعیف نهاد خانواده، طلاق عاطفی، انزوای اجتماعی و عوارض جسمانی و اختلالات شخصیتی کمی شود. یافته‌های پژوهش دیلم و همکاران (۱۳۹۹) نشان می‌دهد که یکی دیگر از آسیب‌های نوپدید که متأثر از حضور بیش از حد زوجین در شبکه‌های اجتماعی است، سبب آسیبی همچون طلاق و تأثیری بر اختلال در امنیت جامعه می‌گردد. هارو^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی با عنوان تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر رشد شایستگی‌های اجتماعی جوانان در انگلستان با روش پیمایشی انجام دادند که مدت‌زمانی که جوانان صرف ارتباطات آنلاین و گشت‌وگذار در اینترنت می‌کنند در حال افزایش است. آن‌ها اغلب در شبکه‌های اجتماعی مجازی وقت‌گذرانی نموده و ۲ تا ۴ بار در روز آن‌ها را مرور می‌کنند، تقریباً یک‌سوم دانش‌آموزان دائماً در شبکه‌های اجتماعی حضور دارند. به نظر می‌رسد محبوب‌ترین آن‌ها اینستاگرام (۸۳٫۱٪) و فیس‌بوک (۲۸٪) باشند. دانش‌آموزان با کمک

1. Harov.j

شبکه‌های اجتماعی به طور فعال با هم گروهی (۴,۸۰٪)، دوستان و خانواده (۵,۷۸٪) ارتباط برقرار می‌کنند. یافته‌های ایدن^۱ (۲۰۱۸) حاکی از این بود که شیوه‌ها استفاده همسران از شبکه‌های اجتماعی بر ازدواج تأثیر منفی می‌گذارد. مک دانیل و کوئن^۲ (۲۰۱۴) نشان داد زنان متأهلی که بیشتر از فناوری‌های نوین (فضای مجازی، تلفن‌های هوشمند و تلویزیون استفاده می‌کنند، تعارض بیشتر و رضایت کمتری از روابط خود دارند. کلایتون^۳ (۲۰۱۴) دریافت شبکه‌های اجتماعی با فراهم کردن زمینه روابط عاشقانه با افراد غیر از همسر، سبب خیانت زناشویی شده و در نهایت به طلاق عاطفی ختم می‌شود. نتایج پژوهش والنزولا^۴ و همکاران (۲۰۱۴) نشان داد که فعالیت در شبکه‌های اجتماعی مجازی با کیفیت روابط زناشویی و شادی، همبستگی منفی و با میزان مسائل خانوادگی و فکر کردن زوجین به طلاق، همبستگی مثبت دارد. ویلگاس^۵ (۲۰۱۳) به این نتیجه رسید که این رسانه‌ها با تحت تأثیر قرار دادن کم و کیفیت روابط خانوادگی، می‌توانند تأثیرات منفی بر خانواده و روابط خانوادگی داشته باشند. هاند^۶ و همکاران (۲۰۱۳) دریافتند یک سوم از طلاق‌های بریتانا در سال ۲۰۱۱ به دلیل استفاده زوجین از شبکه اجتماعی فیس‌بوک بوده است و لی و همکاران (۲۰۱۳) نشان دادند که اعتیاد اینترنتی در جوانان چینی گرایش رو به رشدی دارد. همچنین جوانانی که اعتیاد اینترنتی دارند، خانواده‌های نامنسجم و ناسازگاری دارند در این قبیل خانواده‌ها تعارضات بین زوجین و بین والدین و فرزندان بیشتر و از سویی آمار طلاق در این خانواده‌ها بیشتر است. وانگ و همکاران^۷ (۲۰۱۱) نیز نشان دادند افراد دارای اعتیاد به اینترنت خشنودی پایین‌تری از والدین دارند.

افزایش استفاده مدیریت نشده از شبکه‌های اجتماعی در کنار اشتغال به کار طولانی والدین و تغییر نگرش والدین به تربیت فرزندان، موجبات دوری اعضای خانواده از یکدیگر را فراهم ساخته است به گونه‌ای که به رغم نزدیکی فیزیکی و در زیر یک سقف بودن در داخل خانواده، گاه فاصله عاطفی و معنوی زیادی را از یکدیگر تجربه می‌کنند و افراد خانواده کمترین مراودات و گفتگوی همدلانه را با هم دارند (رضوانی و پریش، ۱۴۰۰). این موضوع آسیب‌هایی را نیز در خانواده‌ها به

1. Aydin.
2. McDaniel & Coyne
3. Clayton
4. Valenzuela
5. Villegas
6. Hand
7. Wang and et al

وجود آورده که در کنار سایر عوامل مخرب در روابط خانوادگی، موجبات سست شدن بنیاد خانواده‌ها و طلاق عاطفی زوجین و کم‌رنگ شدن صمیمیت میان اعضای خانواده و همچنین گسترش شکاف نسلی را فراهم کرده است. فعالیت بیش‌ازحد و بدون فرهنگ‌سازی در شبکه‌های اجتماعی سبب تأثیرات منفی در روابط خانوادگی می‌شود و این تأثیرات منفی نظم و امنیت جامعه را نیز به خطر می‌اندازد و این تغییرات به‌ویژه برای نسل جوان و آینده یک کشور حساسیت و اهمیت ویژه‌ای می‌یابد؛ در شکل‌دهی به هویت آنان نقش دارند و حتی در زمینه اقتصادی و اجتماعی و سیاسی جوامع نیز تعیین‌کننده می‌باشد و با توجه به نقشی که در ابعاد مختلف زندگی انسان ایفا می‌کند، نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت. تغییراتی که در حوزه دینی در جامعه رخ داده، کاهش آموزه‌های دینی در خانواده، دوری خانواده از شریعت، کم‌رنگ شدن حریم‌های دینی در روابط خانوادگی است. به همین دلیل، برنامه‌ریزی برای شناسایی، پیشگیری و کاهش آن، لازم و ضروری می‌نماید از این‌رو با توجه به آثار مخرب شبکه‌های اجتماعی در خانواده نظیر، سبک زندگی مصرفی، بی‌هویتی، دوستی‌های بدون مرز، مصنوعی شدن ارتباطات، تغییرات فرهنگی و ساخت خانواده، آسیب‌های جسمانی و زمینه‌ساز بروز اختلالات روانی، تضعیف نهاد خانواده و آسیب به روابط فردی و خانوادگی، پژوهش حاضر درصدد دستیابی به پاسخ این سؤال است که راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده چه می‌باشند (درشتی و همکاران، ۱۳۹۹).

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از لحاظ هدف در زمره تحقیقات کاربردی بوده و از لحاظ گردآوری اطلاعات و شیوه اجرا توصیفی بر اساس نوع جمع‌آوری داده‌ها ترکیبی است، شامل دو بخش کیفی و کمی است. لذا بر اساس رویکرد گلیزر، جامعه‌ی آماری بخش کیفی شامل صاحب‌نظران فرهنگی اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی در حوزه‌های روان‌شناسی، تعلیم و تربیت، جامعه‌شناسی، ارتباطات و متخصصان معرب در زمینه‌ی فرهنگ و فضای مجازی و خانواده می‌باشند. روش نمونه‌گیری هدفمند و از صاحب‌نظران در این پژوهش تا زمانی ادامه پیدا کرد که فرایند اکتشاف و تجزیه و تحلیل به نقطه اشباع نظری رسیده باشد. در نهایت با ۱۴ نفر از متخصصان مصاحبه‌های عمیق و بدون ساختار (طرح مصاحبه به صورت باز) با زمان متوسط یک ساعت

استفاده به عمل آمد. در انتخاب این تعداد نمونه، مسائلی چون زمان، در دسترس بودن مصاحبه شوندگان و میزان علاقه‌مندی آن‌ها برای همکاری نیز مورد توجه بوده است. که پس از ظاهر شدن مضامین اولیه، برای تفکیک مولفه‌ها در قالب ایجاد مقوله‌های کلی و جهت پاسخ به سؤالات از استراتژی تحلیل مضمون بهره گرفته شده است.

جامعه‌ی آماری در بخش کمی شامل خانواده‌های استان خراسان شمالی در سال ۱۴۰۱ می‌باشد که از شبکه‌های اجتماعی مجازی بهره می‌گیرند. بر اساس نمونه‌گیری از جامعه‌ی نامحدود، تعداد ۳۲۲ نفر به صورت روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. گردآوری داده‌ها در این پژوهش به دو طریق انجام شده است بخش اول پرسشنامه به ویژگی‌های جمعیت شناختی مورد بررسی قرار گرفت. بخش دوم پرسشنامه محقق ساخته، راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده در ۲۹ سؤال با ۶ مولفه مورد استفاده را مورد پرسش قرار می‌دهد. روایی پرسشنامه از نوع صوری و محتوایی بود که مورد تأیید اساتید و خبرگان قرار گرفت. سپس پایایی آن با روش آلفای کرونباخ تعیین گردید و قبل از اجرای نهایی در جامعه بر ۳۰ نفری تست شد. برای تعیین میزان اعتبار پرسشنامه این تحقیق، از ضریب آلفای کرونباخ به این صورت که نسخه‌ی اولیه‌ی ابزار جهت اجرای آزمایشی در اختیار ۳۰ نفر از افراد جامعه‌ی پژوهش قرار داده شد؛ در پژوهش حاضر پایایی ۰/۹۶ پرسشنامه می‌باشد؛ با مقدار بالای ۰/۷ دارند که نشانگر پایایی مناسب می‌باشد. بنابراین این پرسشنامه از اعتبار قابل قبولی برخوردار است. به منظور تحلیل داده‌ها از روش آماری توصیفی و استنباطی استفاده شده است که از تکنیک مدلیابی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزارهای spss ۲۴ و SMART PLS V ۳ استفاده شد.

اعتبار تحقیق

مفهوم اعتبار در پژوهش‌هایی با ماهیت تحلیل نظریه داده بنیاد از منظرهای مختلفی معمولاً واحد نیست، می‌تواند صورت پذیرد. اما سطح این مفاهیم جهت سنجش اعتبار پژوهش معمولاً بلکه مفهومی پیچیده؛ فراگیر و همه‌جانبه می‌باشد، چراکه بر اساس مشارکت مصاحبه شوندگان در بخش کیفی از منظر رویکردهای تخصصی صورت می‌پذیرد. به عبارت دیگر، از آنجایی که در مصاحبه با رویکرد کیفی، ذهنیت نقش برجسته‌های دارد، بنابراین، درباره اینکه آیا مصاحبه قابل

تکرار و نتایج قابل تعمیم هستند، جای شک و تردید وجود دارد و پژوهشگران باید از ففونی که در تحقیق‌های کیفی برای نشان دادن قابلیت اعتماد و صحت یافته‌ها به کار گرفته می‌شود، استفاده کنند. برای اندازه‌گیری پایایی پژوهش از معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی استفاده شده است. همچنین برای اندازه‌گیری روایی محتوا از روش دلفی و برای اندازه‌گیری روایی همگرا از روش تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از معیارهای بار عاملی و میانگین واریانس استخراج‌شده و برای اندازه‌گیری روایی تشخیصی نیز از معیار فورنل و لارکر استفاده شده است. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش نیز از مدل معادلات ساختاری بهره گرفته شده است. با استفاده از مدل معادلات ساختاری، از یک طرف میزان برازش الگوی مفهومی پژوهش با داده‌ها و شاخص‌های مورد نظر و از سوی دیگر فرضیه‌های پژوهش (تأثیر متغیرها بر یکدیگر) مورد اندازه‌گیری قرار گرفته است.

یافته‌های تحلیل مضمون

جدول ۴-۱: ویژگی‌های عمومی و جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان در مصاحبه

متغیر	توضیحات	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۱۲	۰/۸۵
	زن	۲	۰/۱۵
سن	کمتر از ۴۰ سال	۱	۰/۰۸
	۴۱ تا ۵۰	۷	۰/۵۰
	۵۰ سال و بالاتر	۶	۰/۴۲
تحصیلات	کارشناسی ارشد	۲	۰/۱۵
	دکتری	۴	۰/۲۸
	دکتری و بالاتر	۸	۰/۵۷
سابقه کاری	۵ تا ۱۵ سال	۲	۰/۱۵
	۱۶ تا ۲۵ سال	۷	۰/۵۰
	۲۶ سال به بالا	۵	۰/۳۵

نتایج جدول ۴-۱، نشان می‌دهد ۸۵ درصد از پاسخگویان مرد و ۱۵ درصد پاسخگویان زن بوده‌اند. متغیرهای دوم و سوم مربوط به سن و تحصیلات پاسخگویان می‌باشد که بیشترین رده سنی

مربوط به ۴۱ تا ۵۰ است که مقدار آن ۵۰ درصد می‌باشد. متغیر مربوط به تحصیلات را گروه دکتری بالاتر ۵۷ درصد تشکیل می‌دهند و ۱۵ درصد را افراد دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۲۸ تحصیلات دکتری دارند. برای متغیر سابقه کاری می‌توان گفت که ۵۰ درصد پاسخگویان دارای سابقه کار بین ۱۶ تا ۲۵ سال، ۳۵ درصد پاسخگویان دارای سابقه ۲۶ سال به بالا و ۱۵ درصد از آنان ۵ تا ۱۵ سال سابقه کاری دارند.

از این رو هیچ لیست از قبل تعیین شده و قطعی درباره پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده و هیچ احتمال قطعی برای شناسایی و محدود ساختن تمامی ویژگی‌های مرتبط با کارکردهای نظری در این خصوص بر اساس یک مجموعه‌ی مشخص از ویژگی‌های با مرزبندی‌های شفاف و متمایز کننده وجود ندارد. با وجود این، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که مصاحبه شونده‌گان در این مطالعه توانسته‌اند موارد مهم و قابل توجه در زمینه پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده را شناسایی نمایند و به ایجاد مدل پژوهش کمک نمایند. جدول (۲) فرآیند سه مرحله‌ای کدگذاری را نشان می‌دهد

جدول (۲): ابعاد مدل کارکرد استعاره‌های راهکارهای مقابله با آثار مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اساس

مضامین، مولفه‌ها و مقوله‌ها

مضامین مفهومی	مولفه اصلی	طبقه‌بندی اصلی
راهکارهای مقابله با آثار مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی	آموزش	ارتقای سواد رسانه‌ای آموزش اخلاق در فضای مجازی کسب مهارت‌های لازم جهت زندگی آشنایی با پیامدهای متعدد استفاده بدون برنامه و بی‌هدف از شبکه‌های مجازی آموزش نه گفتن، حریم خصوصی، تربیت جنسی، مهارت‌های زندگی و... شناسایی و شناساندن اهداف خاص تولیدکنندگان پیام‌های رسانه‌ای
		فرهنگ‌سازی

مضامین مفهومی	مؤلفه اصلی	طبقه‌بندی اصلی
		زندگی جامعه الگوسازی و الگودهی مناسب
	سازوکار قانونی	ایجاد محدودیت در بین دانش آموزان برای استفاده از موبایل قانون‌گذاری و قانونمند نمودن و اعمال مقررات در زمینه شبکه‌های اجتماعی از طریق نهادهای دست‌اندرکار نگارش و تدوین یک برنامه جامع مدون فرهنگی برای استفاده از فضای مجازی فرهنگ‌سازی و نظارت والدین نظارت بر سایت‌ها و افرادی که در قالب گروه‌ها یا مشاغل محتوای غیراخلاقی کنترل و برخورد هدفمند با هرگونه ابزارها و برنامه مجرمانه
	مدیریتی	راه‌اندازی شبکه‌ای علمی و سالم داشتن برنامه‌های کوتاه و میان و بلندمدت برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح در انتقال میراث فرهنگی، اجتماعی، دینی و تاریخی کارآمدتر کردن شبکه‌های داخلی تولید محتوای متناسب با فرهنگ ایرانی و اسلامی مدیریت صحیح فضای مجازی با مطالبه‌گری از دولت و نهادهای فرهنگی
	اقتصادی	ایجاد فضای تفریحی و سرگرمی و جذاب برای خانواده‌ها برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی با حضور اساتید و صاحب‌نظران گذراندن اوقات فراغت بیشتر فرزندان با خانواده‌ها برگزاری کارگاه‌های توجیهی حضوری استفاده صحیح از فضای مجاز برای خانواده‌ها
	دینی و مذهبی	حل شبهات و پاسخ به سؤالات دینی، ارزشی و فرهنگی نسل جدید رشد باورهای ارزشی و اعتقادات، معنویات تهیه محتوای اسلامی ایرانی

چارچوب تئوریک

با شناسایی مقوله‌ها و مولفه‌های پژوهش که بر اساس کدهای ایجادشده‌ی ناشی از تحلیل مصاحبه‌ها تشریح شد، در این بخش با توجه به ماهیت تحلیل گلیزر (۱۹۹۲) در نظریه داده بنیاد اقدام به ارائه چارچوب تئوریک پژوهش می‌باشد. همان‌طور که در روش شناسی به آن اشاره شد، رویکرد تحلیلی گلیزر (۱۹۹۲) در تفاوت با رویکرد تحلیلی اشتراوس و کوربین در چارچوب ساختار نیافته‌ی است که به واسطه مقوله‌ها و مولفه‌های پژوهش ارائه می‌شود. لذا با اتکاء به این مفهوم چارچوب تئوریک پژوهش ارائه می‌شود:

شکل (۱) چارچوب تئوریک پژوهش

با توجه چارچوب نظری پژوهش همان‌طور که مشخص شده است، در واقع این مدل در قالب ۱ مقوله اصلی و ۶ مولفه تفکیک شده است. در ادامه باهدف برآزش پایایی مدل جهت تبیین در جامعه هدف پژوهش از تحلیل معادلات ساختاری استفاده می‌شود.

یافته‌های کمی:

نخست در قالب آمار توصیفی به بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه آماری پرداخته شد.

جدول (۳): ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه آماری

درصد فراوانی	فراوانی	ویژگی‌های جمعیت شناختی	
۳۲/۰۹	۱۰۶	زن	جنسیت
۶۷/۰۱	۲۱۶	مرد	
۴۴/۱	۱۴۲	کارشناسی	تحصیلات
۴۷/۵	۱۵۳	کارشناسی ارشد	
۸/۴	۲۷	دکتری	
۱۹/۶	۶۳	۲۰-۳۰ سال	سن
۳۱/۷	۱۰۲	۳۱-۴۰ سال	
۲۱/۴	۶۹	۴۱-۵۰ سال	
۲۷/۳	۸۸	۵۱ به بالا	

تحلیل اکتشافی

برای پی بردن به مدل عوامل مؤثر راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده با استفاده از تحلیل عاملی به تلخیص ابعاد متغیرها اقدام شد. ارزیابی تناسب داده‌ها برای تحلیل، با اجرای آزمون بارتلت و محاسبه آماره KMO صورت گرفت. مقدار این گویه در تحلیل حاضر برابر با ۰/۷۰ با سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ به دست آمد که بیانگر وجود همبستگی بین متغیرها و تناسب داده‌ها برای اجرای تحلیل است.

جدول (۴) مقدار آزمون KMO و آزمون بارتلت

گویه کفایت نمونه‌گیری (KMO)	۰/۷۰۱	
آزمون کرویت بارتلت	تقریب کای اسکوئر	۴۳۵۲۶۵۴,۹۱۰
	درجه آزادی	۳۲۲
	سطح معناداری	۰,۰۰۰

همان‌طور که ملاحظه می‌شود تلخیص متغیرهای اولیه به استخراج ۶ عامل با مقادیر ویژه بزرگ‌تر از ۱ واحد منجر شده که در مجموع بیش از ۸۰ درصد واریانس مجموعه اولیه را که میزان بالا و قابل محسوب می‌شود، تبیین می‌کنند. فاصله بین مقادیر ویژه و درصد تبیین عامل‌های نخست با بقیه عامل‌ها در اثر چرخش کمتر شده و ترکیب عامل‌های استخراجی منطقی‌تر شده است. جدول شماره ۵ ماتریس بارهای عاملی چرخیده برای ۶ عامل استخراجی را نشان می‌دهد.

جدول (۵) مشخصه‌های نهایی تحلیل عاملی برای استخراج راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده

مجموع مجذورات بارهای استخراج شده پس از چرخش			مقادیر ویژه اولیه			عامل‌ها
درصد درصد تبیین واریانس	درصد تبیین کل	درصد درصد تبیین واریانس	درصد تبیین واریانس	مقادیر ویژه		
۲۸,۵۴۶	۳۷,۶۵۷	۴,۵۶۹	۳۶,۵۴۶	۵۶,۴۴۳	۳۶,۴۳۴	آموزش
۳۱,۳۱۰	۳۱,۳۱۰	۳,۴۴۴	۴۶,۳۸۶	۴۶,۳۸۶	۴۶,۳۸۶	فرهنگ‌سازی
۵۴,۰۶۹	۲۲,۷۵۹	۲,۵۰۴	۶۳,۰۵۱	۱۶,۶۶۵	۶۳,۰۵۱	سازوکار قانونی
۶۸,۸۲۸	۱۴,۷۵۸	۱,۶۲۳	۷۲,۹۷۶	۹,۹۲۵	۷۲,۹۷۶	مدیریتی
۷۳,۹۸۰	۱۲,۶۵۷	۱,۳۴۳	۷۷,۳۴۲	۸,۸۷۶	۷۸,۸۷۶	اقتصادی
۸۰,۲۰۸	۱۱,۳۸۰	۱,۲۵۲	۸۰,۲۰۸	۷,۲۳۲	۸۰,۲۰۸	دینی و مذهبی

براساس بارهای عاملی یا همبستگی عامل‌ها با متغیرهای اولیه، می‌توان به نام‌گذاری آنها به شرحی که در ادامه خواهد آمد، اقدام نمود.

جدول (۶): ماتریس همبستگی عوامل بعد از چرخش

عوامل						گویه‌ها
آموزش	فرهنگ سازی	سازوکار قانونی	مدیریتی	اقتصادی	دینی و مذهبی	
					۰,۸۱۱	S1
					۰,۷۳۹	S2
					۰,۷۹۳	S3
				۰,۷۸۰		S4
				۰,۸۲۷		S5
				۰,۸۴۰		S6
				۰,۵۸۱		S7
			۰,۶۵۳			S8
			۰,۸۴۰			S9
			۰,۷۶۵			S10
			۰,۷۶۸			S11
			۰,۶۵۱			S12
			۰,۷۵۳			S13
		۰,۶۵۴				S14
		۰,۶۵۴				S15
		۰,۶۵۴				S16
		۰,۶۵۴				S17
	۰,۷۶۳					S18
	۰,۶۵۳					S19
	۰,۵۴۲					S20

عوامل						گویه‌ها
آموزش	فرهنگ سازی	سازوکار قانونی	مدیریتی	اقتصادی	دینی و مذهبی	
	۰,۶۵۱					S21
	۰,۸۷۱					S22
	۰,۷۱۱					S23
۰,۶۹۸						S24
۰,۶۵۱						S25
۰,۶۷۲						S26
۰,۶۴۳						S27
۰,۶۵۱						S28
۰,۷۵۴						S29

برای تعیین پایایی سوالات پرسشنامه از روش سنجش سازگاری درونی پرسشنامه و روش پایایی سازه استفاده شده است؛ و مقدار ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی برای هر دسته از سوالات مورد اندازه گیری قرار گرفت. جدول شماره ۶ آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی کل پرسشنامه و متغیرها را نشان داده است. از آنجایی که مقدار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی تمامی سازه‌های مدل مفهومی پژوهش بیشتر از ۰/۷ است، لذا آزمون از پایایی عالی برخوردار می باشد.

جدول (۷): نتایج آلفای کرونباخ، پایایی سازه و روایی همگرایی متغیرهای پژوهش

پایایی اشتراکی	پایایی اشتراکی	پایایی اشتراکی	آلفای کرونباخ	مقادیر P	آماره T	نمونه‌های اصلی (O)	
۰/۶۲۵				0.000	9.980	0.636	q_1 دینی و مذهبی
	۰/۸۵۲	۰/۸۹۳	۰/۸۴۹	0.000	22.758	0.776	q_2 دینی و مذهبی
				0.000	12.601	0.656	q_3 دینی و مذهبی

پایایی اشتراکی	پایایی اشتراکی	پایایی اشتراکی	آلفای کرونباخ	مقادیر P	آماره T	نمونه‌های اصلی (O)	
۰/۶۲۳				0.000	7.294	0.544	<-q4 اقتصاد ی
	۰/۸۵۴	۰/۸۹۲	۰/۸۴۸	0.000	17.014	0.640	<-q5 اقتصادی
				0.000	41.452	0.831	<-q6 اقتصادی
				0.000	21.708	0.717	<-q7 اقتصادی
۰/۶۶۱				0.000	10.039	-0.539	<-q8 مدیریتی
				0.000	27.307	0.759	<-q9 مدیریتی
				0.000	17.014	0.640	<-q10 مدیریتی
	۰/۸۷۵	۰/۹۰۷	۰/۸۷۱	0.000	22.452	0.721	<-q11 مدیریتی
				0.000	7.115	0.497	<-q12 مدیریتی
				0.000	25.334	0.741	<-q13 مدیریتی
۰/۶۳۵				0.000	41.134	0.844	<-q14 سازوکار قانونی
	۰/۸۵۷	۰/۸۹۷	۰/۸۵۵	0.000	41.452	0.831	<-q15 سازوکار قانونی
				0.000	7.294	0.544	<-q16 سازوکار قانونی
				0.000	9.968	0.588	<-q17 سازوکار قانونی
۰/۷۸۰				0.001	3.345	0.501	<-q18 فرهنگ سازی
	۰/۷۱۸	۰/۸۷۶	۰/۷۱۸	0.001	3.431	0.666	<-q19 فرهنگ سازی
				0.000	3.515	0.800	<-q20 فرهنگ سازی
				0.000	3.538	0.853	<-q21 فرهنگ سازی

پایایی اشتراکی	پایایی اشتراکی	پایایی اشتراکی	آلفای کرونباخ	مقادیر P	آماره T	نمونه‌های اصلی (O)	
							سازی
				0.000	3.547	0.852	<-q22 فرهنگ سازی
				0.000	3.543	0.819	<-q23 فرهنگ سازی
۰/۶۵۵				0.000	21.708	0.717	<-q24 آموزش
				0.000	37.750	0.817	<-q25 آموزش
	۰/۸۷۰	۰/۹۰۵	۰/۸۶۸	0.000	38.134	0.795	<-q26 آموزش
				0.000	8.691	0.524	<-q27 آموزش
				0.000	13.335	0.626	<-q28 آموزش
				0.000	7.552	0.474	<-q29 آموزش

همانطور که نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد، مقادیر بار عاملی تمام گویه‌ها بیشتر از ۰,۴ است و بنابراین مدل اندازه‌گیری، مدلی همگن است و مقادیر بار عاملی، مقادیر قابل قبولی هستند. نتایج بررسی معناداری مقادیر آماره t نشان داد که مقادیر آماره t برای همه گویه‌ها بیشتر از ۲,۵۸ گزارش شد. این بدان معناست که ارتباط بین گویه‌ها با متغیر مکنون مربوط به خود در سطح اطمینان ۹۹ درصد پذیرفته می‌شود.

روایی همگرا زمانی وجود دارد که CR از ۰/۷ بزرگتر باشد. همچنین CR باید از AVE بزرگتر باشد. در اینصورت شرط روایی همگرا وجود خواهد داشته برای سنجش روایی همگرا در تحلیل عاملی تأییدی بایستی دو معیار بار عاملی و میانگین واریانس استخراج شده در نظر گرفته شود. بار عاملی باید بزرگتر از ۰/۴ باشد و گویه‌های با بار عاملی کمتر از این مقدار باید حذف گردند. همچنین تأیید یا رد معنی داری بارهای عاملی باید با توجه به اعداد معنی داری (- T

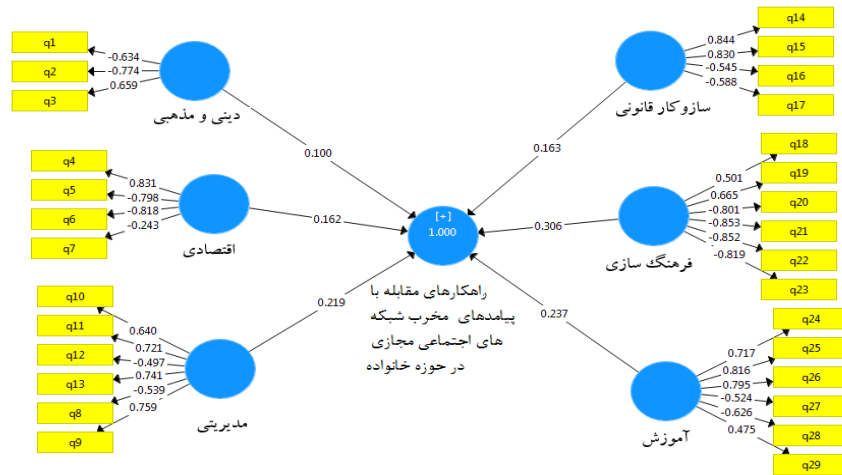
VALUE) صورت بگیرد. بدین ترتیب که در سطح خطای ۰/۵ بار عاملی که مقدار معنی داری آن بزرگتر از ۱/۹۶ یا کوچکتر از ۱/۹۶- باشد، معنی دار است. همان طور که در جدول شماره ۶ نشان داده شده است، همه بارهای عاملی بزرگتر از ۰/۴ بوده که از نظر آماری نیز معنی دار هستند چرا که میزان VALUE-T آنها بزرگتر از ۱/۹۶ بوده و نیازی به حذف هیچ یک از گویه ها نمی باشد. میزان میانگین واریانس استخراج شده، نیز باید بزرگتر از ۰/۴ باشد. مجذور مقادیر AVE در قطر اصلی جدول شماره ۸ نشان داده شده است. توان دوم مقادیر مذکور همگی بیشتر از ۰/۴ می باشد.

جدول (۸): آزمون فورنل - لارکر و میانگین واریانس استخراج شده

متغیر	آموزش	فرهنگ سازی	سازوکار قانونی	مدیریتی	اقتصادی	دینی و مذهبی
آموزش	0.722					
فرهنگ سازی	0.887	0.692				
سازوکار قانونی	0.879	0.560	0.726			
مدیریتی	0.806	0.502	0.645	0.651		
اقتصادی	0.794	0.639	0.643	0.636	0.560	
دینی و مذهبی	0.852	0.578	0.663	0.709	0.680	0.717

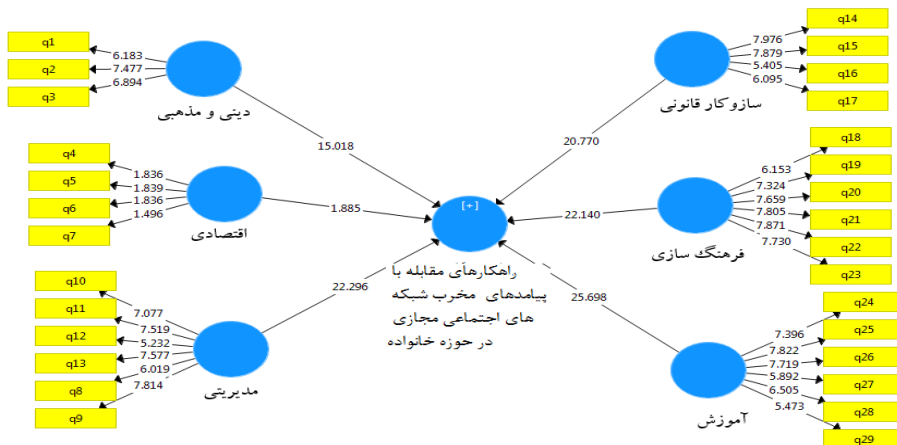
جدول فورنل و لارکر نشان می دهد که جذر AVE تمامی متغیرها از همبستگی آن متغیر با متغیرهای دیگر بیشتر است؛ بنابراین روایی و اگرای متغیرها نیز تأیید می شود. به منظور تحلیل ساختار درونی پرسشنامه و کشف عوامل تشکیل دهنده هر سازه یا متغیر مکنون، از ابزار تحلیل عاملی تأییدی استفاده می شود.

بررسی راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده

نمودار (۱) مدل اندازه‌گیری اولیه در حالت تخمین ضرایب

شکل (۱) مدل پژوهش را در حالت اعداد معناداری نشان می‌دهد در این مدل از روش خود گردان سازی (با ۳۲۲ زیر نمونه) برای محاسبه مقادیر "آماره تی" مربوط به تمامی معادلات اندازه‌گیری (بارهای عاملی) و معادلات ساختاری (ضرایب مسیر) محاسبه شده است.

نمودار (۲): مدل اندازه‌گیری اولیه در حالت معناداری ضرایب

جدول (۹) آزمون واریانس تبیین شده

R Square Adjusted	R Square	
۰/۹۹۳	۰/۹۹۳	راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده

باتوجه به جدول ۹، متغیرهای (آموزش، فرهنگ سازی، سازوکار قانونی، مدیریتی، اقتصادی و دینی و مذهبی) به اندازه ۰/۹۹۳ از رفتار متغیر درونزای لزوم راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده مستقل را پیش‌بینی می‌کنند. برای سنجش R2 از سه مقدار chin در سال ۱۹۹۸ استفاده می‌شود که به ترتیب ۰/۱۹ - ۰/۳۳ - ۰/۶۷ که به ترتیب ضعیف - متوسط - قوی استفاده می‌شود؛ که برای متغیر فوق مقدار R2 «قوی» ارزیابی می‌شود.

آزمون کیفیت مدل ساختاری

این آزمون دقیقاً شبیه به آزمون بررسی کیفیت مدل درونی است. یعنی باید بررسی کرد که آیا متغیرهای مستقل (برونزا) روی هم رفته با کیفیت مناسبی متغیرهای درونزا را سنجیده‌اند یا خیر؟ یعنی آیا مدل پژوهش مدل مناسبی برای پیش‌بینی متغیرهای درونزا می‌باشد. رینگل ۲۰۱۴ به نقل از gihen (۲۰۰۲) آزمونی را ارائه نمود که cv-Red یا cross validated redundancy (روایی متقاطع شاخص افزونگی) خوانده می‌شود می‌سنجد و معیار آن سه مقدار ۰/۰۲ و ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به ترتیب ضعیف، متوسط و قوی می‌باشد.

جدول (۱۰) روایی متقاطع شاخص افزونگی

نتیجه	Cv Red	متغیرهای درونزا
قوی	۰/۴۵۷	راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده

مدل ساختاری باتوجه به سه مقدار چین از کیفیت بالایی برخوردار است. معیار GOF مربوط به بخش کلی مدل‌های معادلات ساختاری است. بدین معنا که توسط این معیار محقق می‌تواند پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل پژوهش، بخش کلی را نیز کنترل نماید. این معیار توسط فرمول زیر محاسبه می‌شود.

$$Gof = \sqrt{\text{average(communality)}^2 * R^2}$$

$$Gof = 0.617 * 0.933 = 0.576$$

جواب GOF برابر (۰/۵۷۶) می‌باشد پس نتیجه می‌گیریم با توجه به سه مقدار ۰/۱۰ و ۰/۲۵ و ۰/۳۶ به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF، حاصل شدن مقدار ۰/۵۷۶ برای کیفیت نشان‌دهنده برازش کلی «قوی» مدل می‌باشد.

برازش به معنای تطابق مدل مشاهده شده در نمونه با آنچه در جامعه واقعی مورد انتظار است اما نوع تخمین پی ال اس مانع از داشتن شاخص‌های برازش مانند کوواریانس محورها می‌باشد. بنابراین رینگل در مقاله‌ای در سال ۲۰۱۸ بیان می‌کند از بین شاخص‌های برازش pls که در حال تکامل می‌باشد تنها شاخص SRMR قابلیت اتکا دارد و مقدار آن باید کمتر از ۰/۰۸ باشد.

جدول (۱۱) آزمون برازش SRMR

مقدار SRMR
۰/۲۵۱

باتوجه به جدول فوق، مدل کلی پی ال اس از برازش مناسبی برخوردار است.

جدول (۱۲) آزمون معناداری و شدت و جهت فرضیات

نتیجه	P-Value	T-Value	B	فرضیه	فرضیه‌ها
تایید شد	۰/۰۰۵	۶/۳۵۳	۰/۰۵۲	H1	آموزش -> راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب
تایید شد	۰/۰۴۰	۲/۰۵۶	۰/۳۴۹	H2	فرهنگ سازی -> راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب
تایید شد	۰/۰۰۵	۱۷/۹۳۳	۰/۱۹۳	H3	سازوکار قانونی -> راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب
تایید شد	۰/۰۱۶	۱۹/۰۶۴	۰/۱۸۲	H4	مدیریتی -> راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب
تایید شد	۰/۰۰۵	۱۸/۵۷۱	۰/۱۹۹	H5	اقتصادی -> راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب
تایید شد	۰/۰۰۵	۱۷/۳۲۹	۰/۲۱۴	۶H	دینی و مذهبی -> راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب

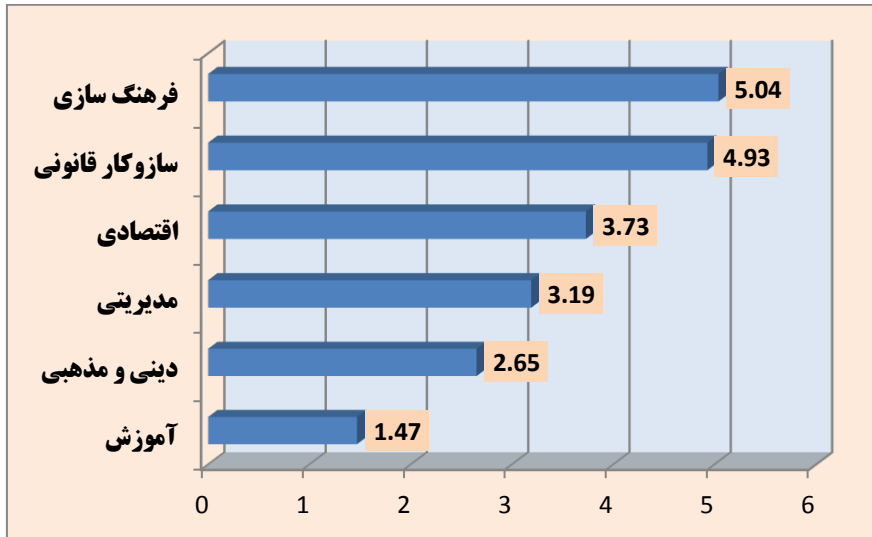
مطابق با جدول بالا، از آن جایی که سطح معناداری در تمامی آزمون‌ها کمتر از میزان خطا (۰/۰۵) شده است در نتیجه در سطح اطمینان ۹۵٪ فرض‌های صفر رد شده و فرض‌های یک تأیید می‌شود؛ یعنی (آموزش، فرهنگ سازی، سازوکار قانونی، مدیریتی، اقتصادی و دینی و مذهبی) پیش بینی‌کننده متغیر راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب می‌باشد است.

اولویت‌بندی عوامل

با ملاحظه جدول ۱۳ مشخص می‌شود که اختلاف معناداری بین میانگین رتبه‌های راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب ($P < 0/01$ و $X^2 = 1164/220$) وجود دارد. پایین‌ترین میانگین رتبه مربوط به مولفه آموزش و بالاترین رتبه مربوط به فرهنگ سازی می‌باشد. جدول ۱۳: نتایج آزمون فریدمن در خصوص اولویت‌بندی راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده

ردیف	سؤالات	میانگین رتبه	تعداد	خی - دو	درجه آزادی	سطح معناداری
۱	آموزش	1.47	۳۲۲	۸۸۷,۱۸۸	۵	۰/۰۰۱
۲	فرهنگ سازی	5.04	۳۲۲			
۳	سازوکار قانونی	4.93	۳۲۲			
۴	مدیریتی	3.19	۳۲۲			
۵	اقتصادی	3.73	۳۲۲			
۶	دینی و مذهبی	2.65	۳۲۲			

در سطح $P < 0/01$ معنادار است.

نمودار (۲) اولویت بندی راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده

بحث و نتیجه گیری

تمامی تلاش‌هایی که در روند انجام یک کار پژوهشی صورت می‌گیرد، در واقع برای دستیابی به نتایج مطلوب و پیشنهادهایی برای تحقیق است. چرا که هدف از انجام تحقیق، یافتن راه حل برای مشکلاتی است که وجود دارد و دغدغه پژوهشگر بوده و باعث انجام تحقیق شده است. گاهی این مشکلات هر چند در ظاهر کوچک و ناچیز بوده ولی هزینه و انرژی زیادی در جامعه هدر داده و کارآیی و اثربخشی را کاهش می‌دهند و مانع رسیدن به نتایج مورد نظر و ارزشمند می‌گردند. از طریق تحقیق می‌توان این مشکلات و راه حل‌های رفع آن‌ها را پیش‌بینی و مهیا کرد و اقدامات مناسب را انجام داد تا در نهایت کارآیی و نتایج مثبت افزایش یابد. لذا این پژوهش با توجه به اهمیت موضوع، بررسی راهکارهای مقابله با پیامدهای مخرب شبکه‌های اجتماعی مجازی در حوزه خانواده را مورد بررسی قرار داد. یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های خان‌محمدی و شاملی (۱۴۰۰)، بوربور و تاجیک اسماعیلی (۱۴۰۰)، حیدری (۱۴۰۰)، محمدیاری و همکاران (۱۴۰۰)، شریفی و همکاران (۱۴۰۰)، حیدرآبادی و همکاران (۱۴۰۰)، رضوانی و پریش (۱۴۰۰)، ابراهیمی و همکاران (۱۳۹۸)، فرنام و همکاران (۱۳۹۹)، نادری (۱۳۹۹)، احمد پور و

مهدیلو (۱۳۹۹)، درشتی و همکاران (۱۳۹۹)، دیلم و همکاران (۱۳۹۹)، رفیعی راد (۱۳۹۹)، هارو و همکاران (۲۰۲۱)، ایدن (۲۰۱۸)، لی و همکاران (۲۰۱۶) مک دانیل و کوئن (۲۰۱۴)، کلایتون (۲۰۱۴)، والنزولا و همکاران (۲۰۱۴)، ویلگاس (۲۰۱۳)، هاند و همکاران (۲۰۱۳)، هند و همکاران (۲۰۱۳)، ون لی و همکاران (۲۰۱۳) وانگ و همکاران (۲۰۱۱) در این راستا می‌باشد. خانواده مهم‌ترین کانون تربیت فرزندان است. خانواده به عنوان نهادی که زمینه‌سازی رفتارهای اجتماعی و هم‌چنین کنترل‌کننده‌ای ناهنجاری‌های اجتماعی است. در خانواده می‌توان فرزندان تربیت کرد که در برابر آسیب‌ها و رفتارهای پرخطر اجتماعی در امان باشند. به طوری که برای آگاهی بخشی از آسیب‌های اجتماعی ضرورت دارد که به تربیت فرزندان و نحوه استفاده از فناوری و ابزارهای رسانه‌ای را آموزش داد. فرهنگ تربیت خانواده باید به نحوی باشد که در بر ابزارهای رسانه‌ای تاب آور باشد؛ و نحوه استفاده از رسانه‌ها به فرزندان خود آموزش دهند. گسترش فضاهای مجازی مانند سایر انواع دیگر تحولات و پیشرفت‌ها، پیامدها و آثار مثبت و منفی گوناگونی را در جامعه و زندگی کاربران این گونه فضاها ایجاد کرده است. مثبت‌ترین پیامد آن را می‌توان تسهیل و تسریع ارتباطات و تبادل اطلاعات دانست، منفی‌ترین پیامد آن را می‌توان به خطر افتادن حریم خصوصی افراد، منزوی شدن آن‌ها و از هم پاشیدگی بنیان خانواده معرفی نمود. اصلی‌ترین علتی که می‌تواند برای بروز این پیامدهای منفی بیان داشت، این است که در فضای مجازی افراد نمی‌توانند به شناخت صحیح و کافی از هم‌دست یابند. از این رو در نهاد خانواده ضرورت دارد که نهادهای شدن شبکه‌های اجتماعی، مدیریت استفاده از شبکه‌های اجتماعی، آموزش بهبود و استحکام پیوندهای خانوادگی و اجتماعی برای کاهش گرایش به شبکه‌های اجتماعی و نیز آموزش‌هایی جهت آگاهی از پیامدهای استفاده بیش‌ازحد از این شبکه‌ها آموزش‌های داده شود (بوربور و تاجیک اسماعیلی، ۱۴۰۰).

عوامل فرهنگ‌سازی (۵،۰۴)؛ عوامل سازوکار قانونی (۴،۹۳)؛ عوامل اقتصادی (۳،۷۳)؛ عوامل مدیریتی (۳،۱۹)؛ عوامل دینی و مذهبی (۲،۶۵) و عوامل آموزشی (۱،۴۷) هستند که می‌توانند بر کاهش آسیب‌های اجتماعی شبکه‌ای مؤثر واقع شوند. به طوری که تجربه نشان داده است که سیاست فیلترینگ و برخورد سلبی و قهری با شبکه‌های اجتماعی، بدترین راه‌حل

کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن است و نتیجه عکس خواهد داشت. وقتی همه سرگرم فضای مجازی هستند در واقع مهم‌ترین عنصر تعامل و گفت‌وگو در خانواده از بین رفته و فرزندان هرروز از خانواده فاصله می‌گیرند و غرق در این فضا می‌شوند و آسیب‌های اینترنتی بیشتری به آن‌ها وارد می‌شود. اگرچه حذف کامل اینترنت و دور شدن از فضای مجازی کار سختی است اما می‌توان با مدیریت درست زمان کمی را به سرگرمی در این فضا اختصاص داد. آسیب‌های وارد شده فردی و اجتماعی هستند و کل خانواده را درگیر خواهد کرد. چرخ زدن و سرگرم شدن در فضای مجازی در بیشتر مواقع غیرقابل کنترل بده و اگر والدین نتوانند نظارتی روی این موضوع داشته باشد کم‌کم فاصله فرزندان از آن‌ها بیشتر می‌شود. زمانی که آن‌ها به خاطر فعالیت زیاد در این فضا از فرزندان غافل می‌شوند فرزندان هم این رفتار را یاد می‌گیرند. در این زمان سردی و فاصله بین اعضای خانواده حکم فرما شده و نارضایتی افراد را به همراه دارد. بهترین روش برای اصلاح رفتار در نوجوانان وابسته به اینترنت و فضای مجازی گفت‌وگو با آن‌ها است. امروزه با توجه به نقشی که تاکنون در ابعاد مختلف زندگی داشته‌اند، نمی‌توان آن‌ها را نادیده گرفت. در حال حاضر اینترنت ابزاری مناسب برای توسعه افکار و اندیشه‌های بشری محسوب می‌شود به شرط آن‌که در راه صحیح استفاده شود. افراد باید برای ورود به دنیای مجازی اطلاعات کافی در اختیار داشته باشند تا دچار مشکلات مالی و اجتماعی نشوند. ارتباطات سالم در فضای مجازی و لزوم هو شیاری جوانان و خانواده‌ها نسبت به تهدیدات فضای سایبری در درجه‌ی نخست اولویت قرار دارد. پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و توجه والدین به رفتار فرزندان بسیار مهم می‌باشد و برای جلوگیری از هم‌پاشیدگی خانواده‌ها، والدین باید تا حدودی به فناوری‌های روز دنیا مسلط باشند و آگاه باشند که تغییر در رفتار فرزندان به معنای ایجاد تغییر در طرز فکر آن‌هاست و هنگامی که بنیان فکری و شخصیت آن‌ها به صورت ناصحیح شکل گیرد، راه نفوذ شیادان به حریم خصوصی افراد و محیط امن خانواده باز می‌شود. لذا، چنانچه خانواده‌ها نسبت به شیوه‌های جدید ارتباط فرزندان خود آگاهی و شناخت کافی و لازم را داشته باشند، از انجام بسیاری از جرائم و ارتباطات پنهانی آنان جلوگیری به عمل می‌آید.

پیشنهادها:

۱. برای اینکه افراد خانواده بتوانند با استفاده صحیح از رسانه‌ها آگاهی خود را افزایش دهند با عرضه کتاب و اطلاع‌رسانی به خانواده‌ها از طریق سازمان‌های فرهنگی، سواد رسانه‌ای را در خانواده‌ها گسترش دهند و شرایطی فراهم آید تا هر خانواده ایرانی با خیالی آسوده بتواند از فناوری‌های نوین ارتباطی استفاده کند.
۲. مسئولیتی که بر وسایل ارتباط جمعی نظارت دارند، باید از طریق رسانه‌ها به اشاعه و تقویت ارزش‌های اسلامی ایرانی در جامعه اهتمام ورزند تا افراد جامعه، اولاً، فقط به ارزش‌های خودی رجوع نکنند.
۳. با توجه به نتایج تحقیق مبنی بر استفاده بیشتر والدین نسبت به فرزندان خود از شبکه‌های مجازی و رابطه آن با انسجام خانواده‌ها تأکید می‌شود والدین وقت مناسب و تعیین شده برای شبکه‌های مجازی و همچنین وقت بیشتری را برای شنیدن صحبت‌ها و مشکلات فرزندان خود بگذارند تا بدین صورت زنگ خطر که برای انسجام خانواده‌ها شود.
۴. میزان استفاده از شبکه‌های مجازی بکاهند و بیشتر مسائل خود را نه در فضای مجازی بلکه بین خود حل کنند تا هم موجب آرامش فرزندان خود در خانواده شوند و هم در تربیت نسل آینده زناشویی قدم‌های مؤثری بردارند.
۵. والدین از مضرات و لطمه‌هایی که استفاده بیش از حد شبکه‌های مجازی به نهاد خانواده میزند گوشزدی بکنند و تأکید کنند که خانواده با انسجام خانوادگی است که بیشتر وقت خود را در کنار خانواده و دور هم بودن بگذرانند.
۶. گذراندن اوقات فراغت بیشتر فرزندان با خانواده‌ها و با یکدیگر؛ خانواده‌ها تلاش نمایند، صمیمیت و احساس قربت و نزدیکی را در میان اعضای خانواده گسترش داده تا اعضای خانواده برای به دست آوردن این احساس و صمیمیت به فضای مجازی پناه نبرند.
۷. برگزاری کارگاه‌ها و کلاس‌های آموزشی در مدارس و دانشگاه‌ها جهت آگاهی دادن به نوجوانان و جوانان در مورد مزایا و معایب فناوری‌های جدید و نحوه‌ی استفاده صحیح از آن لذا آموزش‌هایی برای شناخت مناسب فضای مجازی و استفاده اصولی و درست از آن،

برای دانش آموزان و خانواده‌ها برگزار شود و آموزش و فرهنگ سازی از طریق برنامه‌های درسی رسمی و غیررسمی انجام پذیرد.

۸. پخش تیزرهای آموزنده توسط فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان تبلیغات در رادیو و تلویزیون در جهت افزایش آگاهی خانواده‌ها در خصوص خطرات ناشی از شبکه‌های اجتماعی، پخش برنامه‌های کوتاه آموزش درباره مزایا و معایب شبکه‌های اجتماعی از توسط ورزشکاران و هنرمندان و استفاده از ظرفیت‌هایی همچون رسانه‌های دیداری و شنیداری، روزنامه‌ها، مجلات، نشریات و فرهنگ سازی از طریق فیلم و سریال و تلویزیون، در فرهنگسراها و سرای محله‌های برای خانواده‌ها درخصوص فرهنگ استفاده از شبکه‌های مجازی کارگاههای آموزشی برگزار نمایند.

محدودیت‌های تحقیق

۱. سوگیری خود گزارش دهی: داده‌های جمع آوری شده از طریق نظرسنجی و مصاحبه ممکن است در معرض سوگیری خود گزارشی قرار گیرند، زیرا شرکت کنندگان ممکن است رفتارهای منفی را کمتر گزارش دهند یا رفتارهای مثبت مربوط به استفاده از رسانه‌های اجتماعی را بیش از حد گزارش کنند.
۲. تنوع نمونه: اطمینان از وجود جامعه نمونه متنوع می تواند چالش برانگیز باشد. اگر نمونه مورد مطالعه از نظر فرهنگ، سن، و وضعیت اجتماعی-اقتصادی، یا موقعیت جغرافیایی تنوع نداشته باشد، ممکن است نتایج تعمیم پذیر نباشد.
۳. تغییرات سریع تکنولوژیکی: سرعت سریع پیشرفت های تکنولوژیکی و تغییرات در پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی می تواند به روز نگه داشتن یافته‌های تحقیقاتی را دشوار کند.
۴. نگرانی‌های حفظ حریم خصوصی: شرکت کنندگان ممکن است در به اشتراک گذاشتن اطلاعات صادقانه در مورد استفاده از رسانه‌های اجتماعی و پویایی خانواده خود به دلیل نگرانی‌های حفظ حریم خصوصی مردد باشند که می تواند بر صحت داده‌های جمع آوری شده تأثیر بگذارد.

۵. مسائل علیت: ایجاد علیت بین استفاده از رسانه‌های اجتماعی و تغییرات در پویایی خانواده می‌تواند دشوار باشد. عوامل دیگری مانند استرس اقتصادی یا تأثیرات اجتماعی خارجی نیز ممکن است نقش مهمی ایفا کنند.
۶. چالش‌های مطالعه طولی: مطالعات طولی نیازمند زمان و منابع قابل توجهی است و فرسایش شرکت کنندگان در طول زمان می‌تواند بر قابلیت اطمینان و اعتبار نتایج تأثیر بگذارد.
۷. ملاحظات اخلاقی: تحقیقات مربوط به پویایی خانواده و استفاده شخصی از رسانه‌های اجتماعی، ملاحظات اخلاقی، از جمله رضایت آگاهانه، محرمانه بودن، و تأثیر روانی بالقوه مطالعه بر شرکت کنندگان را مطرح می‌کند.
۸. ابزارهای اندازه‌گیری: توسعه ابزارهای اندازه‌گیری قابل اعتماد و معتبر برای ارزیابی پویایی خانواده و تأثیر رسانه‌های اجتماعی می‌تواند پیچیده باشد. نیاز به ابزارهای استاندارد وجود دارد که به دقت این متغیرها را ثبت کنند.
۹. سواد فناورانه: تفاوت در سواد فناورانه در بین اعضای خانواده می‌تواند بر استفاده آنها از رسانه‌های اجتماعی و تأثیر آن بر پویایی خانواده تأثیر بگذارد و تحلیل را پیچیده کند.

Refrence

- Ali; Ghanbarpour and Ganjari, Mehrdad. (2019). "The role of family communication patterns and the psychosocial climate of the classroom on students' addiction to mobile phone-based social networks", *Journal of Educational Psychology Studies*, 17(37) 121-144. [In Persian]
- Ameli, Saeed Reza and Hassani, Hossein. (2012). "The dual-spatialization of cyberspace damages and anomalies: A comparative study of international policymaking." *Journal of Cultural Research*, 5(1) 1-30. [In Persian]
- Aydın, B., Sarı, S. V., & Sahin, M. (2018). The effect of social networking on the divorce process. *Universal Journal of Psychology*, 6(1), 1-8.
- Bakhtiari, Ameneh and Nasiri, Bahareh. (2016). "Analysis of the effects of social networks on the life pattern of Iranian families (with emphasis on the risks and harms of social networks)", *Urban and Rural Management*, 45(45) 465-478. [In Persian]
- Bakhtiari, Behrad; Azizkhani, Eqbaleh. (2013). "Sociological study of the tendency towards Western values based on the amount and type of use of Internet social networks: a case study of the youth of Khalkhal city", *Sociological Studies* 5(19) 127-145. [In Persian]
- Bazrafshan, Javad and Rafiei-Kateh-Talkh, Isa. (2013). "Investigating the impact of cyberspace on the religious identity of rural youth (Case study: Balarokh district of Torbat Heydariyeh)". *Educational Psychology Studies*, 10(17) 1-22. [In Persian]
- Borbour, Akram and Tajik Esmaili, Somayeh. (1400). "Analysis of the Social Identity Status of Women in Tehran Based on the Use of Social Media and Contextual Variables", *Media*, 32(4): 131-164. [In Persian]
- Clayton, R. B. (2014). The third wheel: The impact of Twitter use on relationship infidelity and divorce. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17(7), 425-430
- Dadgaran, Mohammad and Azadandish, Maryam. (2013). "Social and cultural effects of mobile phones on female high school students (Arak city)", *Quarterly Journal of Culture and Communication*. 3(10) 191-149. [In Persian]
- Dashtchi, Hananeh; Shirmohammadi, Mehdi and Adibi, Alireza. (2019). "The Impact of Virtual Social Networks on the Identity of the Family Institution", *Quarterly Journal of Islamic Insight and Education*, 17 (52) 123-150. [In Persian]
- Deylam, Alireza; Rasuli, Gholamreza and Mohajeri, Mohammad. (2019). "The role of social networks in the emergence of divorce and its impact on security", *Women's Police Studies*, 13(52) 57-82. [In Persian]
- Ebrahimi, Masoumeh; Mirzaei, Khalil and Sarukhani, Bagher. (2019). "Sociological study of the role of online social networks in creating forms of resistance among adolescents in accepting family norms", *Bi-Quarterly Journal of Social-Police Research on Women and Family*, 2(7). 253-230. [In Persian]
- Fariborz, Zahra; Sarukhani, Bagher; Hazratti Soumeh, Baghero Hazratti Soumeh, Zahra. (2019). "Sociological study of the relationship between addiction to virtual social networks and emotional divorce in Tehrani families", *Quarterly Journal of Cultural, Educational and Women's and Family*, 15(51)150 117. DOR: [20.1001.1.26454955.1399.15.51.6.7](https://doi.org/10.26454/955.1399.15.51.6.7) [In Persian]
- Hand, M. M., Thomas, D., Buboltz, W. C., Deemer, E. D., & Buyanjargal, M. (2013). Facebook and romantic relationships: Intimacy and couple satisfaction associated with online social network use. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 16(1), 8-13
- harov, S., Vorovka, M., Sharova, T., & Zemlianska, A. (2021). The Impact of Social Networks on the Development of Students' Social Competence. *International Journal of Engineering Pedagogy (iJEP)*, 11(3), pp. 84–98. <https://doi.org/10.3991/ijep.v11i3.20491>

- Heidarabadi, A., Roohullah, G., & Rahmani, A. (2021). Study of the role of virtual social networks on family values of high school students in Ilam
- Heydari, Hossein. (1400). "A comparative study of the impact of virtual social networks on marital relationships with an emphasis on gender (case study: married people in Tehran)", *Journal of Communication Research*, 28(4) 108-163. [In Persian]
- Jafarian Yasar, Hamid; Khodayari, Nahid and Hassanzadeh, Leila. (2016). "Pathology of Cyberspace and Family", *Psychological and Educational Sciences Studies*, 2(4) 15-24. [In Persian]
- Kashti Aray, Narges; Akbarian, Akram. (2011). *The Virtual Age and the Challenges Ahead*, The First International Conference on Responsible Citizenship, Islamic Azad University, Isfahan Branch (Khorasgan), 2011/ 9 / 27-28. [In Persian]
- Khan-Mohammadi, Karim and Shamlu, Ali Akbar. (1400). "The role of the family in monitoring and moral control of children on social networks", *Bi-Quarterly Journal of Religion and Communication*, 18(2) 481-501. [In Persian]
- Li, W. Garland, E.L. & Howard, M.O. «Family factors in Internet addiction among Chinese youth: A review of English- and Chinese-language studies». *Computers in Human Behavior*. 31 (2014) .
- McDaniel, B. T., & Coyne, S. (2017) M. «"Technoferece": The interference of technology in couple relationships and implications for women's personal and relational well-being». *Psychology of Popular Media Culture*, (2014). 17(7), 425-430
- Mohammadiyari, Qasem; Jabbari, Kamran; Ghanbari, Somayeh. (1400). "Emotional failure of female students and its relationship with the use of virtual networks and satellite network programs", *Scientific Cultural-Educational Journal of Women and Family*, 16 (57) 107-126. DOR: [20.1001.1.26454955.1400.16.57.5.5](https://doi.org/10.1001.1.26454955.1400.16.57.5.5) [In Persian]
- Naderi, Nader. (2019). "Identifying Threats to Family Membership in Social Networks in Kermanshah City from the Perspective of Experts", *Journal of Police Order and Security*, 13(52) 57-82. [In Persian]
- Piroi, Hamid; Hajbi, Ahmad; Panaghi, Leili (2007) *The relationship between social support and mental health in students at the University of Tehran*. *Health System Research*. 6(2): 20-31. [In Persian]
- Rafiei-Rad, Javad. (2019). "Investigating the Impact of Cyberspace on the Beliefs and Beliefs of Social Network Users", *Scientific Journal of Social Psychology Research*, 1(41) 201-220. [In Persian]
- Rahimi, Mohammad. (2011). "Social Factors Affecting the Generation Gap; A Case Study of Khalkhal City". Master's Thesis in Sociology. Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Faculty of Psychology and Educational Sciences. [In Persian]
- Rezaei, Seyedeh Samaneh and Pourjabali, Robabeh. (2018). "Investigating the relationship between the amount of hours spent using (virtual) social networks and the level of family social cohesion among families in the city of Naqadeh", *Sociological Studies*, 10(38) 21-42. [In Persian]
- Rezvani, A., & Parish, F. (2021). A Review of the Harms of Cyberspace, the Internet, and Social Networks on Family Relationships in Overseas Research. *Art & Media Studies*, 3(5), 123-154
- Rostami, Mehdi; Naderi, Mansour; Imanizadeh, Majid. (1400). "Cyberspace, its challenges, damages and threats". *Kurdistan Quarterly Journal of Police Science*, 12(45) 124-136.
- Sadeghian, Effat. (2005). "The Impact of the Internet on Children and Adolescents". Tehran: *Nama Electronic Journal*. 4(4) 25-40. [In Persian]
- Shakarbeigi, Aaliyeh. (2012). *Media, Women and Family Relations*. Meeting of the Iranian Sociological Association. [In Persian]

- Sharifi, Farzaneh. Retrieved on May 28, 2017, from the FATA Police Information Database <https://majazina.ir/tag/>. [In Persian]
- Sharifi, Mehdi; Vathighi, Mahsa; Hosseinai, Ali and Ghorbani, Alireza. (1400). "Predicting attitudes towards extramarital relationships based on the amount of use of virtual social networks, personality traits and early maladaptive schemas in women", Quarterly Journal of Women and Family Studies, 14(54) 99-116. [In Persian]
- Shiva, Sudabeh; Ahmadi, Fatemeh. (2016). "Damage of Cyberspace on the Family", National Conference on the Role of Women in Sustainable Development, Ahar, 2016 / 09 / 11.
- Valenzuela, S.; Halpern, D. & Katz, J. E. (2014). Social Network Sites, Marriage Well-Being And Divorce: Survey and State-Level Evidence From The United States. Computers in Human Behavior, 36, 94-101.
- Villegas, A. (2013). The Influence of Technology on Family Dynamics. Proceedings of the New York State Communication Association, 2012(1), 10.
- Wang, H., Zhou, X., Lu, C., Wu, J., Deng, X., & Hong, L. (2011). Problematic Internet use in high school students in Guangdong Province, China. PloS one, 6 (5), e19660
- Yasminejad, Erfan; Azadi, Akram; Amouie, Mohammad Reza. (2011). "Cyberspace, Social Security, Strategies and Guidelines", National Conference on Cultural Industries and Its Role in Sustainable Development, Kermanshah, Islamic Azad University, Kermanshah Branch, 2011/ 12 / 16-17. [In Persian]